

Anar KARIMOV,
Ministr kultury Ázerbájdžánské republiky



ÁZERBÁJDŽÁNSKÁ
KULTURA SJEDNOCENÁ
PO OSVOBOZENÍ
KARABACHU



S Karabachem je spojena důležitá část bohatého historického a kulturního dědictví ázerbájdžánského národa, které vzniklo, existovalo a předávalo se z generace na generaci. Karabach, historická vlast našeho národa, je po staletí známá ve světě svými starověkými památkami a jedinečným uměleckým prostředím. Karabach má bohatou historii ázerbájdžánské národní kultury. Zejména po vzniku Karabašského chanátu v 18. století prošly kultura, hudba (mughamské umění), literární prostředí, včetně různých druhů architektury a lidového umění v Karabachu velkým rozvojem.

Karabach byl součástí států vedených v různých dobách ázerbájdžánskými vládci, počínaje kavkazskou Albánií, která se zformovala na území dnešního Ázerbájdžánu ve 4. století před naším letopočtem a existovala až do 8. století našeho letopočtu. Karabašský chanát byl jedním z ázerbájdžánských chanátů, který vznikl v roce 1747 po rozpadu říše založené Ázerbájdžáncem Nádirém Šáhem z dynastie Afšárovců. Karabašský chanát byl založen Panah Ali Chánem (období vlády 1747–1763), později v čele chanátu stál jeho syn Ibrahim Chalil Chán (1763 – 1806). Dne 14. května 1805 podepsali velitel kavkazských vojsk carského Ruska generál Pavel Cicianov a karabašský chán Ibrahim Chalil Kurekčajskou smlouvu, která začlenila chanát do Ruské říše, a v roce 1822 byl chanát zcela zrušen. Je třeba poznamenat, že zvláštní status karabašského chána byl zachován Kurekčajskou smlouvou a po Ibrahim Chalil Chánovi dostal tento status jeho syn Mehdigulu Chán. Mehdigulu Chán Javanšir (zemřel v roce 1845), který dostal na příkaz ruského cara Mikuláše I. hodnost generálmajora, se stal posledním karabašským chánem.

Imarat – palác karabašského Panah Ali Chána v Agdamu z 18. století. Během arménské okupace Agdamu sloužila jako ohrada pro dobytek



Pevnost Šáhbulag vznikla v letech 1751–1752. Za arménské okupace byly učiněny pokusy zfalšovat památník jako „staroarménský“



Karabašský chanát se rozkládal na obrovském území od řeky Araz ke Gokčajskému jezeru, zahrnoval karabašské nížiny a hory, Zangezur, Bargušad (později se Zangezur a Bargušad staly součástí arménského státu založeného na ázerbájdžánském území. V 90. letech byli poslední Ázerbájdžánci vyhnáni v důsledku etnických čistek prováděných Arménii). Administrativním centrem chanátu byla nejprve pevnost Bajat (je v Kebirli), poté byla přesunuta do pevnosti Šáhbulag (na území dnešního regionu Agdamu), kterou postavil Panah Ali Chán (1751). Místní války v regionu však donutily Panah Ali Chána postavit nové město-pevnost, které bylo spolehlivější a nepřístupné nepřátelským útokům. Tak bylo v roce 1752 na nejstrategičtějším místě Karabachu založeno pevnostní město Šuša, přírodní opevnění s horami a strmými útesy na třech stranách.

Doba rozkvětu karabašského kulturního dědictví je úzce spjata s činností karabašských chánů a jejich nástupců. Hrad Šáhbulag, Askeranská pevnost, desítky mešit, medres, karavanseráji, mostů a budov postavených v 18.–19. stoletích byly považovány za perly Karabachu. Pevnostní město Šuša bylo muzeem v přírodě s unikátními architektonickými ukázkami. Ve městě bylo

17 čtvrtí, z nichž každá měla svou barvu, historické budovy, mešitu, lázně, fontánu atd.

Ve druhé polovině 19. století byla Šuša významným kulturním centrem nejen Karabachu, ale i Ázerbájdžánu jako celku a stala se známou jako kolébka naší národní hudby a konzervatoří Jižního Kavkazu. Desítky slavných zpěváků jako Jabbar Qaryaghdioglu, Kechechioghlu Muhammed, autor první opery na muslimském východě, skladatel Uzejir Hadžibejli, jenž představil ázerbájdžánský mugham v Evropě jsou vynikajícími představiteli této země. Poprvé v historii ázerbájdžánské kultury byly v Šuše zavedeny divadlo, cirkusová představení, evropské a orientální koncerty, vznikla hudba, vědecká setkání, tiskárna, knihovna.

Karabach má bohatou historii ázerbájdžánské literatury. Ve středověku se v této zemi objevují slavní myslitelé Východu, jako byli Said Amirul Bardai, Sadullah Bardai, Mohammed Garabaghi. Základ nové národní básnické školy v ázerbájdžánské literatuře položil v 18. století Molla Panah Vagif, vezír karabašského chána. 19. století bylo „zlatým věkem“ literárního prostředí v Karabachu. Toto prostředí se zformovalo především v Šuše. Šušský malíř, básník, vědec Mir Mohsun Navvab zmiňuje asi 100

Mešita Govhar Agha v Šuše je z 19. století. Byla postavena ázerbájdžánským architektem Karbalayi Safikhan Karabakhi. Během arménské okupace byly původní ázerbájdžánské ornamenty a prvky zničeny, a také byl učiněn pokus zfalšovat ji jako „perskou“ mešitu.

spisovatelů, kteří v tu dobu žili ve městě. Zvláštní podíl na obohacení Šuši a karabašského literárního prostředí obecně sehrála Churšidbanu Natavanová (1832–1897), významná básnířka, proslulá jako „chánova dcera“ (dcera posledního karabašského chána Mehdigulu Chána). Mnoho básníků té doby se shromáždilo v literární společnosti „Majlis-i-Uns - Společnost přátel“ v Šuše, založené Natavanovou. Natavanová byla nejen básnířkou, ale také talentovanou umělkyní a vyšívačkou. Francouzský spisovatel Alexandr (otec) Dumas ve své knize „Cesta na Kavkaz“ psal o svém setkání s Natavanovou v roce 1858 a její tvůrčím talentu. Mimo jiné je také známá svou filantropií, postavila řadu budov v Šuše, pomáhala lidem v nouzi a nechala vybudovat vodovodní potrubí do města. V literárním prostředí Karabachu vyrostli také slavní satirici jako jsou Gasim bej Zakir, Ašug Pari, Nadžaf bej Vazirov z konce 19. a počátku 20. století, Abdurrahim



bej Hagverdijev, Jusif Vazir Čamanzaminli, Sulejman Sani Achundov.

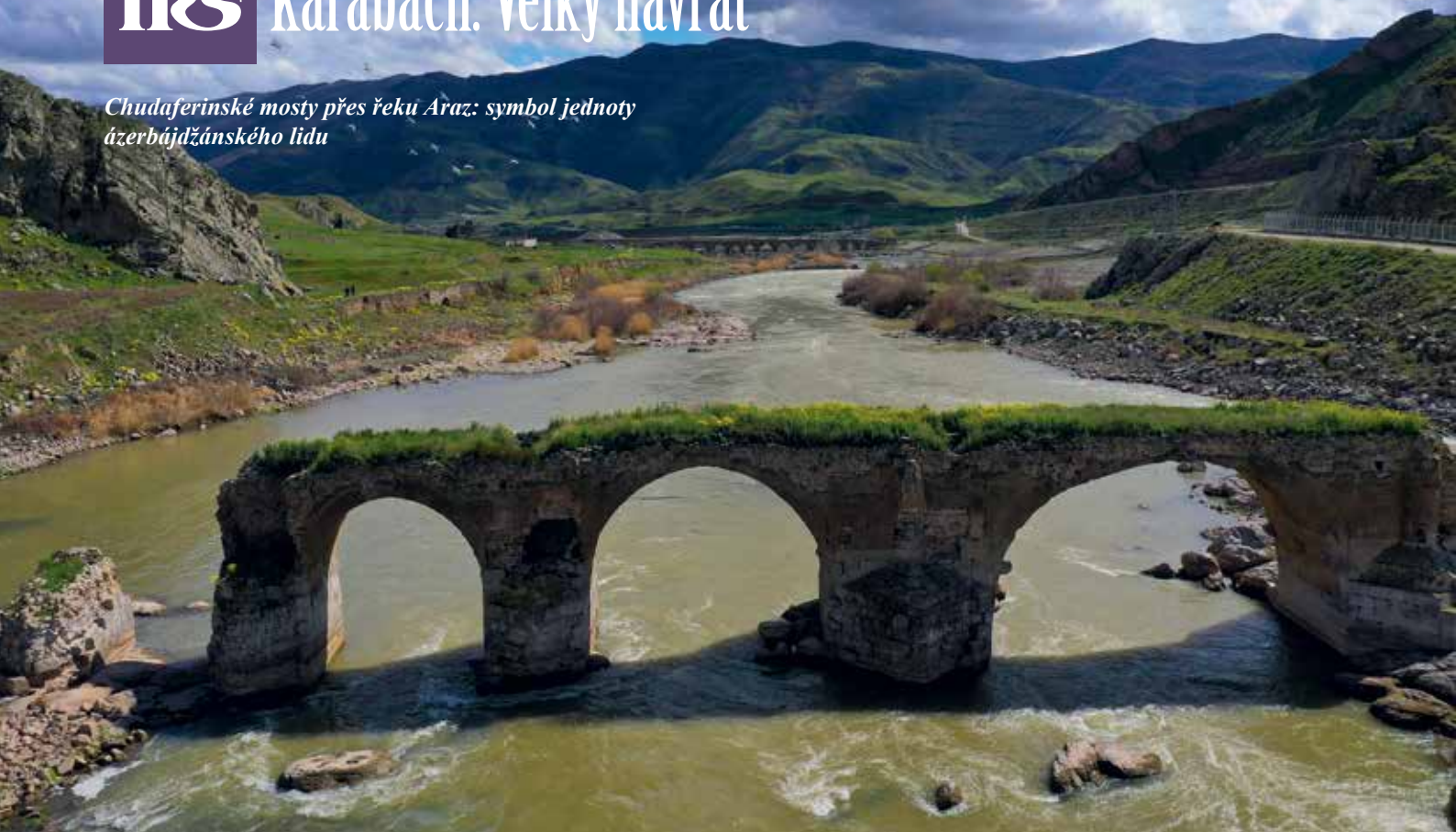
Škola karabašských koberců je jednou ze sedmi hlavních ázerbájdžánských škol kobercového umění. Od 10. do 11. století byly Barda a od 18. století Šuša známé jako největší umělecká centra v regionu. Umění koberců bylo rozšířeno v Agdamu, Füzuli, Džabrajilu a dalších okresech. Mnoho našich koberců tkaných v Karabachu zdobí světoznámá muzea.

V Karabachu má také dlouhou historii jezdecké umění. Od středověku se Karabašští koně rozšířily do mnoha zemí, karabašští koně byly zařazeni do speciálních jezdeckých oddílů královských paláců v Evropě a jsou známí v koňských dostizích.

Ázerbájdžánská karabašská oblast je po celém světě známá také díky svému dva miliony let starému lidskému osídlení, jeskyni Azykh. Karabach je také domovem pokračovatelů kultury Guruchay z období paleolitu,

Mauzoleum vezíra Karabašského chanátu a básníka Molla Panah Vagifa ve městě Šuša. Mauzoleum je postaveno v 70. letech 20. stol., později vyrabováno a těžce poškozeno. Obnovu provedla Nadace Hejdara Alijeva.

*Chudaferinské mosty přes řeku Araz: symbol jednoty
ázerbájdžánského lidu*



kultur Kur-Araz a Chodžaly-Gadabay, které existovaly a vzájemně se nahrazovaly v době bronzové a železné. Celkem v Karabachu bylo zaznamenáno 13 světově proslulých (6 architektonických a 7 archeologických), 292 celostátně významných (119 architektonických, 173 archeologických) a 330 místního významu (270 architektonických, 22 archeologických, 23 zahradních, parkových, památkových a pamětních památek, 15 příkladů dekorativních umění) historických a kulturních památek.

V Karabachu je mnoho křesťanských památek z doby Kavkazské Albánie, jsou zde starověké chrámy a kostely. Albánská apoštolská církev byla nejstarší a nejbohatší větví křesťanství na Kavkaze. Arménská gregoriánská církev na to vždy žárlila. Na počátku 19. století, v důsledku masového přesídlení Arménů z Persie na území severního Ázerbájdžánu, zejména do Karabachu, v důsledku rusko-perských válek, si arménští duchovní začali přivlastňovat albánské kostely. V roce 1836 byla rozhodnutím Svatého synodu Ruské pravoslavné církve albánská apoštolská církev podřízena arménské gregoriánské církvi a tento proces se stal systematickým. Desítky albánských kostelů v Karabachu byly později arménizovány. Během arménské okupace Karabachu začali Arméni prezentovat světu památky raného středověku – slavné albánské chrámy – Gandzasar a Khudavenk v

oblasti Kelbadžar, klášter Agoglan v Lačinské oblasti – jako arménské chrámy, přitom měnili původní architekturu a kříže na těchto budovách.

Arméni, provádějící cílevědomou politiku přivlastňování národního a kulturního dědictví ázerbájdžánského lidu, nazývali dědictví Kavkazské Albánie „arménským dědictvím“ a neváhali ukrást nejen materiální a kulturní vzorky, ale i historické osobnosti. „Arménizace“ historických osobností jako Hasana Džalala, zakladatele albánské Chačinského knížectví v Karabachu ve 13. století, a jeho nástupce Arzu Khatun jsou toho jasným důkazem.

Arméni po staletí systematicky ničí starověké prvky islámské civilizace v Karabachu. Asi 70 mešit v Šuše, Agdamu, Gubadli, Zangilanu a dalších místech padlo za oběť arménské okupaci a jen několik z nich zůstalo v polorozpadlé nebo „restaurované“ podobě (mešita Horní Govhar Agha v Šuše). Mezi náboženské chrámy, které se staly obětí arménské okupace, patří památník z 19. století – Ruská pravoslavná církev ve vesnici Kuropatki-no – v regionu Chodžavend.

Karabach byl také znám jako významná turistická oblast s krásnou, malebnou přírodou a rekreačními středisky. Do zdejších letovisek a sanatorií přijížděli turisté z celého světa. V roce 1977 byla z iniciativy tehdejšího představitele Ázerbájdžánu Hejdara Alijeva historická

Agdamské muzeum chleba, postavené v r. 1983, bylo zničeno za arménské okupace města



část Šuši prohlášena za historickou a architektonickou rezervaci a byly podniknuty důležité kroky k rozvoji cestovního ruchu ve městě.

Historické, kulturní a přírodní bohatství, které vytvářeli Ázerbájdžánci v Karabachu po staletí, bylo v letech 1992 až 2020, za doby arménské okupace, vystaveno bezprecedentní invazi a barbarství. Arménie v tomto období systematicky ničila historické a kulturní dědictví ázerbájdžánského národa, vyhnala asi jeden milion Ázerbájdžánců, drancovala jejich domovy, ničila desítky měst a osad a stovky vesnic. Okupanti zničili více než 20 muzeí s asi 40 000 exponáty. V těchto muzeích byly zabaveny cenné předměty související s naší historií a kulturou, obrazy a sochy, památky našich významných osobností a další exponáty. Při plenění osad si nepřítel přivlastnil stovky ázerbájdžánských koberců a kobercových výrobků, mnohé z nich vyvezli na zahraniční trhy, starověké památky buď zcela zničili, nebo změnil jejich tvůrce a pokusili se je přivlastnit.

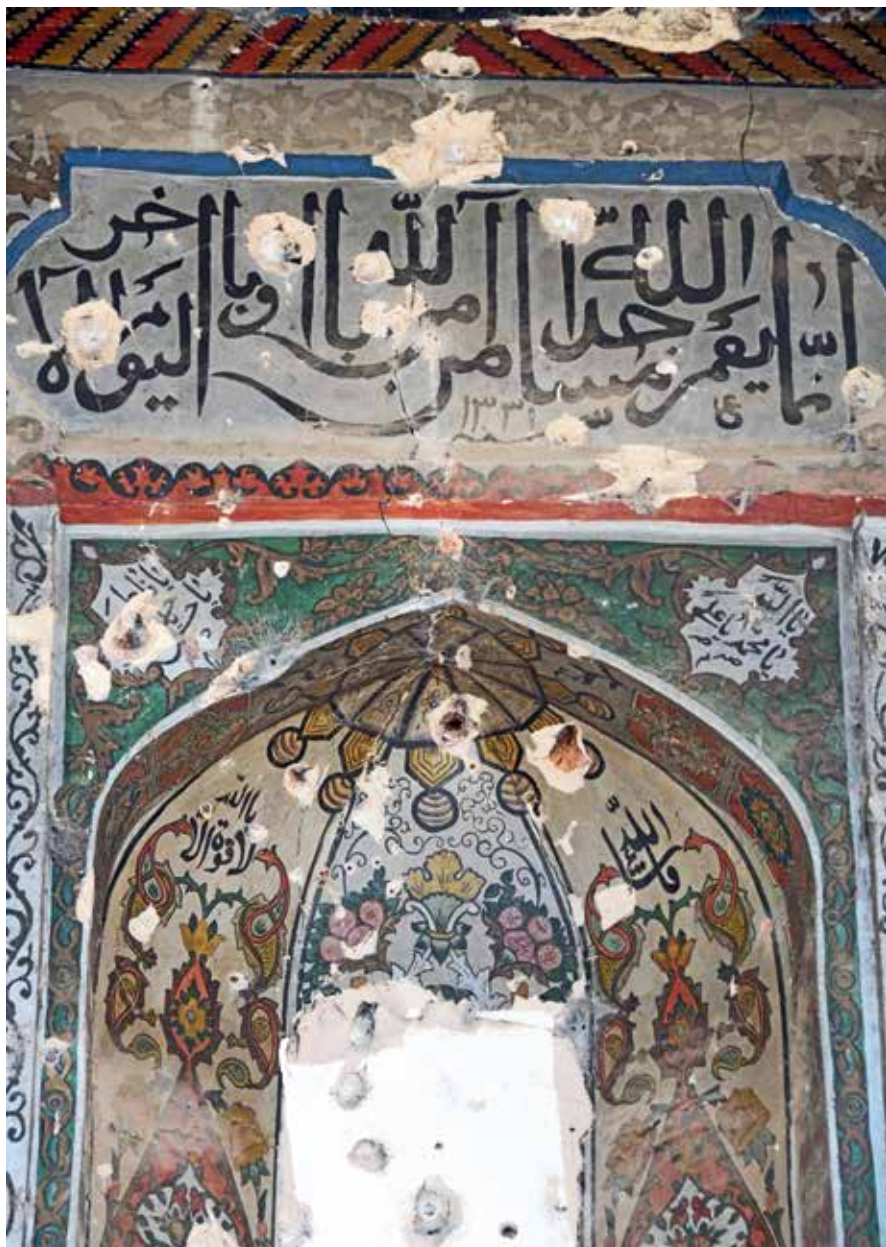
„V historii lidstva bylo mnoho válek a ničení, ale podle mého názoru podobný vandalismus a ničení, záměrné ničení měst a vesnic nebylo ve dvacátém století k vidění. “To je barbarství, to je kulturní genocida” – řekl

ázerbájdžánský prezident İlham Alijev. Arménie byla obzvláště krutá k našemu kulturnímu dědictví na okupovaných územích. Účelem toho bylo vymazat veškeré stopy kulturního dědictví vytvořeného ázerbájdžánským lidem po staletí, historii a existenci Ázerbájdžánců v těchto zemích.

Podle toho, co vždy hlásil prezident İlham Alijev ve svých projevech, Ázerbájdžán se nikdy nesmířil s okupací svých starobylých území a jejich osvobození bylo hlavním úkolem, před kterým země stála. Kromě jednání za účasti mezinárodních zprostředkovatelů byla pozornost věnována budování armády, logistice a bojové připravenosti ozbrojených sil. Ázerbájdžánská armáda byla připravena obnovit územní celistvost země na příkaz nejvyššího vrchního velitele.

Konečně přišel den, kdy Ázerbájdžán prohlásil celému světu, že už nebude nadále tolerovat neustálé provokování okupační země Arménie. Ve vlastenecké válce, jež začala 27. září 2020 pod vedením vrchního velitele Ázerbájdžánské republiky, udělila naše hrdinská armáda historickou lekci okupantům. Karabach a Šuša, jež jsou kořálkou ázerbájdžánské kultury, téměř 30 let okupované

Zdi Agdamské mešity rozstřílené arménskými vojáky – mistrovské dílo architektury 17. století



arménskými ozbrojenými silami, byly konečně osvobozeny 44denní válkou. Vlastenecká válka skončila slavným vítězstvím. Ázerbájdžán skoncoval s nespravedlností, kterou svět roky tiše sledoval, a obnovil svou územní celistvost a mezinárodní právo.

Když jsme vstoupili do naší vlasti, očištěné od arménských okupantů, setkali jsme se s hořkým obrazem nepřátelského vandalismu, který je neslučitelný s lidskými hodnotami. Spolu s osadami byly zničeny historické a kulturní památky zděděné po našich předcích – hrady, hrobky, mešity a kostely, domovní muzea, karavan-

seráje, další historické budovy a dokonce i hřbitovy. Mimochodem, Ministerstvo kultury Ázerbájdžánské republiky apelovalo na UNESCO a ICESCO, na Alianci civilizací OSN a také na ministerstva kultury 150 zemí v souvislosti s nelidskými činy spáchanými Arménií proti našemu kulturnímu dědictví v naší zemi. Výzvy odsoudily jednání našich notoricky známých sousedů ze strany mezinárodních organizací a přijaly opatření v souladu s požadavky příslušných mezinárodních úmluv. V tomto ohledu zároveň provádí Ázerbájdžánský stát bezpečnostní opatření, odškodňuje osvobozené území od min a naše země je připravena přijmout na osvobozených územích misi UNESCO, s čímž bylo příslušným organizacím zasláno odvolání.

Neustále se pracuje na tom, aby barbarství spáchané Arménií v Karabachu konečně upoutalo pozornost světové společnosti. Delegace z různých zemí, řada mezinárodních organizací, zástupci diplomatického sboru akreditovaní u nás, zástupci zahraničních médií navštěvují naše osvobozené kraje a na vlastní oči vidí obraz třicetileté okupace. Přední zahraniční média publikují materiály a vysílají pořady o barbarství vůči naší kultuře.

V souvislosti s výnosem prezidenta Ilhama Alijeva ze dne 29. října 2020 „O organizaci dočasné zvláštní správy na osvobozených územích Ázerbájdžánské republiky“ pokračují zástupci Ministerstva kultury v monitorování pro prvotní inventarizaci a ochranu historických a kulturních památek. Dosud (do června) bylo zkontrolováno 314 státních registrovaných historických a kulturních památek. Kromě toho bylo v těchto oblastech uskutečněno monitorování 125 nevidovaných historických, architektonických a archeologických lokalit (nově objevených památek). Bylo objeveno, že většina historických a kulturních památek a objektů historického, architektonického

a archeologického významu byla okupanty zcela zničena, část z nich byla ponechána, bylo zjištěno, které památky byly ponechány, které památky byly napadeny a poničeny. Během počátečního monitorování bylo také identifikováno 855 kulturních institucí pokrývajících oblasti Šuša, Džabrajil, Füzuli, Zangilan, Chodžavend, Gubadli, Agdam a Kelbadžar, z toho 457 knihoven, 345 klubů, 20 muzeí, 25 dětských hudebních škol, 1 kino, 2 divadla, 2 galerie, 3 filmové kluby.

Na osvobozených územích byly zahájeny rozsáhlé restaurátorské a stavební práce. Tento proces můžeme hodnotit jako začátek nové etapy v společensko-kulturním životě naší země jako celku. Těší nás, že se naši lidé do práce konané pod vedením a dohledem pana prezidenta pustili s velkým nadšením z vítězství.

V Šuše probíhají především rozsáhlé stavební práce. Skutečnost, že prezident İlham Alijev a první viceprezidentka Mehriban Alijevová od začátku roku 2021 čtyřikrát navštívili Šušu, aby se seznámili s restaurátorskými pracemi, svědčí o pozornosti a péči vedení země o naši starobylou kulturní kolébku.

V současné době probíhá obnova mauzolea, karavanseráje, domovních muzeí a mešit, které byly vystaveny arménskému vandalismu během okupace v Šuše, a také kostela Kazanchi, jenž byl napaden. Kostel postavený v 80. letech 20. století byl za sovětské doby zařazen na seznam státem chráněných památek (usnesení Rady ministrů Ázerbájdžánské SSR č. 145 ze dne 27. dubna 1988). Je také v příslušném státním rejstříku, schváleném rozhodnutím Kabinetu ministrů Ázerbájdžánské republiky č. 132 ze dne 2. srpna 2001 (soupis č. 358). Stejně jako všechny ostatní historické a kulturní památky bude i kostela Kazanchi zrestaurován na základě historických dokumentů a archivních materiálů v souladu s původní uměleckou a architektonickou podobou. Věříme, že restaurátorské práce v Šuše obnoví jeho historický a kulturní obraz a promění starobylé město v nové centrum přitažlivosti na mapě světového kulturního dědictví.

Hlavním účelem je obnovit město Šuša, prohlášené hlavou státu za hlavní město ázerbájdžánské kultury,

Karabašský koberec. Karabašské koberce tvoří samostatnou skupinu mezi ázerbájdžánskými koberci. Arménie je se snaží prezentovat jako „arménské koberce z Arcachu“



jeho historické místo v kulturním dědictví Ázerbájdžánu, předvést světu, že je kolébkou našeho umění a hudby. Letos ve dnech 12. až 13. května uspořádala Nadace Hejdara Alijeva na pokyn prezidenta İlhama Alijeva v Šuše na pláni Džidir hudební festival Chary bulbul, velkolepou ukázkou našeho návratu do hlavního města naší kultury. Pouhých šest měsíců po osvobození starobylého města se na hudbu a umění, po kterých se léta toužilo, vzpomínalo jako na oslavu ázerbájdžánské kultury.

Deklarace Šuša, historický dokument podepsaný v Šuše ázerbájdžánským prezidentem İlhamem Alijevem a tureckým prezidentem Recepem Tayyipem Erdoğanem! 15. června, zakládá, kromě jiných důležitých ustanovení společnou spolupráci při obnově sociálně-ekonomické a kulturní infrastruktury v osvobozeném Karabachu a obnově bývalého regionu.

Rozebrané a ostřelované arménskými vojáky stěny mešity v Agdamu



Od nynějška bude Šuša hostit několik tradičních kulturních akcí. V Šuše se letos konaly Dny poezie Vagif. Také turecké a islámské světové organizace si přály tyto akce podporovat a účastnit se jich. Velmi důležitý návrh týkající se Šuše dostali od ICESCO. Během návštěvy šéfa organizace v naší zemi v lednu 2021 bylo navrženo prohlásit Šušu za „hlavní město islámské kultury“ – Mezinárodní organizace turecké kultury – TURKSOY - zároveň navrhla vyhlásit Šušu v roce 2023 „hlavním kulturním městem turkického světa“. To je známkou pozornosti turecko-islámského světa kulturnímu bohatství starověkého města Šuša.

Obnovuje se také Agdam, největší město v Karabachu zcela zničené během okupace. Řada zahraničních zástupců, kteří byli svědky arménského vandalizmu v Agdamu, popsala ruiny jako „Kavkazskou Hirošimu“. Během další návštěvy prezidenta Ilhama Alijeva v regionu 28. května, v Den republiky, byly položeny základy pro obnovu Agdamu, byl představen hlavní plán města, řada infrastrukturních projektů včetně Muzea vítězství a Muzea okupace pod širým nebem.

Mimochodem, nutno podotknout, že na pokyn prezidenta budou ve všech osadách osvobozených od okupace zřízena okupační muzea v přírodě spolu se stavebními a zvelebovacími pracemi podle moderních standardů. Prostřednictvím těchto muzeí budou mezinárodnímu společenství předvedeny vandalské činy spáchané Arménii během okupace a zároveň bude toto dědictví předáno dalším generacím.

Osvobození Karabachu znamená nejen obnovení územní celistvosti naší země, návrat lidí do jejichrodných zemí, ale také návrat kultury do těchto zemí v širokém slova smyslu. Proto jako ministerstvo realizujeme naše projekty a akce v tomto směru pod heslem „Vracíme kulturu do Karabachu“. Navrácením kultury do těchto zemí a obnovením tamního historického a kulturního dědictví ukážeme světu, že na rozdíl od těch, kteří se v Karabachu téměř třicet let zabývali barbarstvím a rabováním, skutečným a věčným vlastníkem těchto zemí je ázerbájdžánský lid.

Mezinárodní hudební festival Chary bulbul v Šuše 2021. Tento festival se poprvé konal v roce 1989, nekonal se v letech arménské okupace



Obnova územní celistvosti naší země ve Vlastenecké válce v roce 2020, poprvé v historii naší nezávislosti, vytvořila příležitost představit a propagovat kulturní dědictví Ázerbájdžánu světu v celé jeho bohatosti a barevnosti. Jedním z hlavních směrů kulturní politiky ázerbájdžánského státu je zachování jazyka, náboženského přesvědčení a tradic národních menšin a etnických skupin žijících v naší zemi. V centru pozornosti vedení země je obnova míst uctívání patřících k různým náboženstvím v Ázerbájdžánu, včetně starověkého albánského křesťanského dědictví uloupeného a přivlastněného Armény v Karabachu během okupace. Podle pokynů prezidenta budou ve zmíněných oblastech obnovena albánsko-udské náboženské pietní místa.

Ministerstvo kultury v tomto směru také realizuje různé projekty. V rámci projektu „Poznejme své křesťanské dědictví“, který začal v listopadu 2020 a skončil v první fázi, jsou připravována krátká videa o chrámech, kostelech a pietních místech patřících ke křesťanskému náboženství a chráněných státem. Od roku 2021 budou

připravována videa o památkách islámské kultury u nás - mešity, hrobky, khanagahy, karavanseráje - a budou prezentována veřejnosti prostřednictvím webu ministerstva a na sociálních sítích v rámci projektu „Poznejme naše islámské dědictví“. Nedávno ministerstvo spustilo globální kampaň s názvem #Peace4Culture. Cílem projektu je chránit kulturní dědictví prostřednictvím míru, budovat udržitelné mírumilovné společnosti a také studovat roli míru v rozvoji kultury a kultury při dosahování míru.

Ázerbájdžánská kultura dnes vstupuje do nové etapy vývoje. Projekty, podporované státem, rychle přiblíží dny, kdy bohaté kraje, jejichž každý kámen, každý kout připomíná, že je symbolem naší národní historické a kulturní paměti, široce otevřou náruč celému světu. Po mnoho let lidé netušili o většině kulturních pokladů, ke kterým jsme neměli přístup. Poté bude kultura Ázerbájdžánu, stejně jako naše rodná země, představena světu v jednotné, obohacené podobě i s novými projekty. 🌟